

Saidova Gavhar Ergashovna
Buxoro davlat pedagogika instituti
boshlang'ich ta'lim kafedrası
dotsenti
Saidovagavhar 1974@gmail.com

BOSHLANG'ICH SINIF TARBIYA DARSLARIDA EKOLOGIK BILIM BERISH IMKONIYATLARI

Annotasiya. Maqolada tarbiya fanining maqsadi, boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiya darslari orqali ekologik bilim berishda vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash vatanparvarlik hislarini oshirishda tarbiya fanida qo'llaniladigan metodlar to'g'risida, hozirgi rivojlanayotgan davrda insonlarning tabiatga bo'lgan e'tiborini kuchaytirish.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, ekalogiya, vatanparvarlik, ma'naviyat, ta'lim, tarbiya fani, darslik, tarbiya fani maqsadi, tabiat, boshlang'ich sinf o'quvchilari.

ВОЗМОЖНОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА УРОКАХ ВОСПИТАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация. Цель педагогической науки, перечень литературы для учителя при преподавании педагогической науки, методы, применяемые в педагогической науке для воспитания учащихся начальных классов в духе любви к Родине в духе любви для Родины через воспитательные уроки, в текущий развивающий период рассматриваются в статье повышения внимания людей к природе.

Ключевые слова: начальная школа, экология, патриотизм, духовность, воспитание, педагогика, учебник, цели педагогики, природа, младшие школьники.

OPPORTUNITIES FOR PROVIDING ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE IN ELEMENTARY SCHOOL EDUCATION CLASSES

Annotation. The purpose of the science of education, the list of literature for the teacher in the teaching of the science of education, the methods used in the science of education to educate elementary school students in the spirit of love for the motherland in the spirit of love for the motherland through educational lessons, in the current developing period are discussed in the article to increase people's attention to nature.

Key words: elementary school, ecology, patriotism, spirituality, education, science of education, textbook, purpose of science of education, nature, primary school students.

Kirish. Atoqli fransuz adibi Viktor Hyugoning: —Maktab ochish turmani yopishdir degan hikmatli iborasida purma'no so'z borligi barchamizga ma'lum. Ya'ni maktab ochilgan joyda ta'lim bo'ladi. Tarbiya bor joyda ma'naviyati yuksak o'quvchilar bo'ladi. Demak o'z-o'zidan qamoqxonalarga extiyoj qolmaydi. Ta'lim va tarbiya – birining o'rnini biri to'ldiruvchi tushunchalardir.

Buyuk bobokolanimiz Abu Rayxon Beruniy "Inson yer yuzini obod etish va uni boshqarib turish uchun unga aql-zakovat ato etilgan, shuning uchun har-bir inson yuksak axloqli bo'lishi lozim"- deb aytgan edilar. Hozirgi vaqtda "ekalogiya" so'zi ko'pincha tabiat va atrof-muhit so'zlari bilan birlashtiriladi. Ammo hayot amaliyotining o'zi shuni ko'rsatadiki tabiat ekalogiyasini ruh ekalogiyasisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ekalogik ma'daniyatni o'quvchilar ongiga shu orqali tushuntirish zarurdir. Bu ma'daniyatni o'quvchilarda shakllantirish orqali kelajagimizga poydevor qo'ygan bo'lamiz. Atoqli pedagog V. A. Suxomlinskiy "Bolalarga jonim fido" asarida Men bolalar "Alifbo" ni ochib birinchi so'zni hijjalab o'qishlariga qadar avval dunyodagi eng ajoyib kitob- tabiat kitobini mutolaa etishlarini istar edim"- deb ta'kidlagan edilar. Ekalogik ta'lim-tarbiya deganda o'quvchilarga muayyan maqsadda pedagogik ta'sir ko'rsatish tushuniladi. Olamdagi narsalarning hammasi butun borliq mavjudod, tevarak-atrof, dala-tog' hamma-hammasini muhofaza etish ekalogik ta'lim mazmunini tashkil etadi.

Boshlang'ich sinflarda tarbiya darsi orqali vatanga sadoqat hissini, irodalilik, mafkuraviy immunitet, shuningdek ularning shaxsiy, hissiy, nutqiy, jismoniy, ijodiy qobiliyatlarini rivojlanishi hamda mehr-oqibatlik, mas'uliyatlik, bag'rikenglik, huquqiy madaniyat, mehnatsevarlik kabi muhim fazilatlarini bolalikdan boshlab bosqichma-bosqich shakllantirish va oshirish shu bilan birga ma'naviy

tarbiyani amalga oshirishda o'z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga hurmat, atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni kamol topishida ota-ona, tarbiyachi, o'qituvchi muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlikda olingan bilim, toshga o'yilgan naqsh kabidir. Inson hayotining aynan yoshlik, bolalik davrida o'rganilgan har qanday bilim, ko'nikmalar u ulg'aygach erishgan barcha yutuqlarining kaliti bo'lib xizmat qiladi. Bolalik – kishi umrining ko'klam davri, unda hayotning bo'lg'usi yillari uchun urug' ekiladi. Ulug' allomalarimiz tarbiyaga e'tibor qaratgani, —Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir degan Abdulla Avloniy. Ta'lim-tarbiya taraqqiyoti mamlakat ravnaqi va taqdiriga daxldor masaladir.

Adabiyotlar tahlili. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabr —Uzliksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora tadbirlari haqidagi 1059-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 –yil 6-iyul —Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida —Tarbiya fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida 422-sonli qarori qabul qilindi. —Tarbiya darsligi —Odobnoma, —Vatan tuyg'usi, —Milliy istiqlol g'oyasi va ma'naviyat asoslari hamda —Dunyo dinlari tarixi fanlarini birlashtirdi. —Tarbiya fani 1 - 9-sinflarda 2020/2021 o'quv yilidan, 10 — 11-sinflarda esa — 2021/2022 o'quv yilidan boshlab fanlarga ajratilgan umumiy soatlar doirasida bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etildi. Tarbiya fanining maqsadi darslik orqali o'quvchida bilim berishdan tashqari hayotiy ko'nikma shakllantiriladi va bosqichma-bosqich bolada maqsad qo'yish va unga intilish ko'nikmasini shakllantirib boradi.

Bolalarni maktabgacha yoshdan boshlab o'z ona shahri, milliy an'analarining o'ziga xos xususiyatlari haqida bilimlarni oshirish va uni kelajak avlodga yetkazish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri. Shuningdek, yaqinlar, qarindosh, yurtdoshlarga nisbatan mehr, saxiy munosabat, birovning qayg'usiga hamdardlik va rahm-shafqat va ular bilan ishlash tizimi oilada axloqiy va vatanparvarlik tarbiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu munosabat bilan eng dolzarb muammolarni hal etishning dolzarbligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda vatanparvarlik tuyg'usi bolaning oilaga, unga eng yaqin odamlarga - onasi, otasi, bobosi, buvisi, aka-uka va opa-singillariga munosabatidan boshlanadi. O'z uyiga muhabbat va mehrni o'zining asl ma'nosida rivojlanish vatanparvarlikning birinchi boshlang'ich bosqichi bo'lib xizmat qiladi. Boshlang'ich 1-2-sinflar o'quvchilari uchun Vatan tushunchasini tushuntirish bir muncha onson bo'lishi uchun uni o'ziga bo'lgan munosabatni, birinchi do'stlari, u boradigan bolalar bog'chasi, uyi joylashgan ko'cha - bularning barchasi bolaning o'z uyi, uning uyi haqidagi g'oyalarni tushuntirish va sindirishdan boshlash maqsadga muvofiq.

Ekalogik tarbiya vazifalariga jonli va jonsiz tabiatni asrash, so'lim maskanlarni, maydonlarning tozaligi uchun kurash kabilar kiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarga bu ma'daniyatni xalq tajribasidan kelib chiqqan holda o'rgatish zarurdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekalogik ma'daniyatni shakllantirish ishlarini avvalo ota-ona hamkorligida olib borilishi lozim. Ya'ni ota-ona bu tarbiyani berib bormasa maktabda berilgan 5-6 soatgina dars bunday tarbiya uchun yetarli emas. Ba'zi ota-onalar farzandlariga qo'lidan kelgancha uyni ozoda tutish, o'simliklarni behuda yulmaslik kabi nasihatlarini beradilar. Shuning o'zi ekalogik tarbiyaning boshlang'ich kurtaklaridir. Ayrim ota-onalar bu masalaga e'tiborsizlik bilan qaraydilar. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ekalogik ma'daniyat haqidagi tushunchani uning ruhiyatiga singdirish orqali o'quvchilarda tabiatga bo'lgan muhabbat, uning go'zalliklaridan zavq olish hissini ham shakllantirish mumkin. O'quvchilarda ekalogik ma'daniyatni rivojlantirish uchun muntazam ta'sir zarur, ammo hamma darsda bu narsani tushuntirish ham o'rinli bo'lmaydi. O'quvchilarga bu tarbiyani turli xalq og'zaki ijodi namunalaridan misollar keltirib, turmushga, hayotga bog'lagan holda tushuntirilsa ularning ongiga yaxshiroq yetib boradi. Bolalarga bu tarbiyani berish uchun o'qituvchida juda katta tajriba mahurat bo'lishi lozim, o'qituvchida bunday ko'nikma bo'lmasa o'z maqsadiga erisha olmaydi. Hozirgi kunda maktab o'quvchilariga o'tiladigan "Tarbiya fan" darslik kitobi o'qituvchilar uchun umumiy qo'llanmalar, ya'ni unda bu tarbiyaga oid tushuncha va masalalar keng qilib tushuntirilib rasmlar asosida boyitib tasvirlangan. Bundan tashqari o'quvchilarga bu bilimlarni berish uchun bolalar bilan suhbat tashkil etilib, bu suhbatda o'quvchilar tabiatda qanday turdagi o'simliklar, daraxtlar borligi, ularga qanday munosabatda bo'lish kerakligi to'g'risida o'z mulohazalarini bayon etadilar.

Tahlillar va natijalar: Tarbiya fanini o'qitishda o'qituvchi o'z ustida ishlashi uchun ma'naviy adabiyotlar bilan ishlash metodi muhim omil. Masalan, Imom Buhoriy —Sahih Hadis, Alisher Navoiyning —Hikmatlari, Shayh Muhammad Sodik Muhammad Yusufning —Hadis va hayot, Obiddin Mahmudovning —Farzandnoma, Abdulla Avloniy, Behbudiy kabi ma'rifatparvar jadid bobolarimizning ilmiy meroslaridan foydalanish muhim. Tarbiya fani keng qamrovli fan bo'lib, fanni o'qitish metodlari: og'zaki, hikoya, suhbat, tushuntirish, ko'rgazmali, monolog, dialog, keys, namoyish metodi, amaliy ishlar metodi, interfaol metodlar va boshqalar. 7 yoshdan 11 yoshgacha bo'lgan davrda o'quvchilarga ta'lim berishning eng maqbul shakli - bu o'yin. Boshlang'ich sinf yoshdagi o'quvchilarning xulq-atvorning

ijtimoiy shakli oddiy taqlid qilishga qaratilgan. O'quvchilarga turli ta'limiy o'yinlar orqali vatanga muhabbat, kattalar hayotidan xulq-atvor normalari o'qitiladi, qadriyatlar tushuntiriladi. 1-sinfda ko'pincha og'zaki, 2-3-4 sinflarda esa yozma ravishda metodlar qo'llash tavsiya etiladi. Boshlang'ich sinflarda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan interfaol metodlar, ta'limiy o'yinlardan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlash, fikriga asoslagan holda himoya qila bilish, mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish fikrini bayon qilishga, o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirishga, ijodiy izlanish, tahlil qilish, sog'lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanishi bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirish xulosalar chiqarishga yordam beradi. Tarbiya darslarida —Aqliy hujum, —Fikrlar hujumi, —Tarmoqlar metodi, —Sinkveyn, —BBB, —Beshinchisi ortiqcha, —6x6x6, —Bahs-munozara, —Rolli o'yin, —FSMU, —Kichik guruhlarda ishlash, —Yumaloqlangan qor, —Zigzag, —Oxirgi so'zni men aytay kabi zamonaviy texnologiyalarni qo'llash yuqori samara beradi.

1-sinf tarbiya darsligi mavzular ro'yxatida Vatanparvarlikka bag'ishlangan 1-mavzu: —Vatan ishonchi mavzusi 1-sinfga qadam qo'ygan o'quvchilarning vatan tushunchasi darajasini aniqlash, sinf o'quvchilarining bilimlarini tenglashtirish vazifalasi turadi. 11-12 mavzu: —Mening mahallamda yashash yaxshi. Mavzulari ajratilgan bo'lib bunda o'qituvchidan pedagogik mahorat talab etiladi.

Xulosa. Xulosa o'rnida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning so'zlarini keltirmoqchiman: "Tabiatga yaqinlik jonajon o'lkaning benihoya go'zalliklaridan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi". Bu so'zlar bilan Prezidentimiz nima demoqchilar har bir insonning tabiatga bo'lgan muomalasi u insonning qanday ma'daniyat sohibi ekanligini ko'rsatuvchi oynadir demoqchilar. Shu sababli barchamiz bu narsani oilamizdan yaxshilab shakllantirishimiz va kelajak hayotimizga bee'tibor bo'lmaslikni o'rganishimiz zarurligini anglatadi.

O'qituvchilarning zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali, unumli foydalanib, darslarni ilg'or pedagogik texnologiyalar hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta'lim-tarbiya jarayonini sifatini kafolatlaydi. Vatanparvarlik tarbiyasining maqsadi- Fuqarolarni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Davlat Gerbi, Davlat Bayrog'i, Davlat Madhiyasiga va jamoaviy hayot normalariga hurmat ruhida tarbiyalashdir. Ta'lim oluvchilarning boshlang'ich sinfdanoq barkamol va shaxsiy konstitutsiyaviy huquq, burchlari amalga oshirilishini ta'minlash uchun sharoit yaratishdan iborat. Yoshlarni ekologik va harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari muntazam ravishda tizimli va ilmiy asosda tashkil etiladi. Har bir ishni muntazam amalga oshirish shu ishning maqsadi va sifat ko'rsatgichi yuqori bardavom bo'lishini ta'minlaydi. Maktabda vatanparvarlik tuyg'usini va chin insoniy fazilatlarini oshirishda tarbiya, ona tili va o'qish fanlarini o'qitishda singdirib borishni tartibli va tizimli yo'lga qo'yish o'quvchilar ongida bo'shliq qolmay, kelajakda Vatanimizga ulkan hissasi, nafi tegadigan kadrlar bo'lib yetishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ergashovna, S. G. (2023). KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISH. *TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 11, 24-26.

2. Ergashovna, S. G. (2023, September). EDUCATING ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS BASED ON AN INTEGRATIVE APPROACH THROUGH EDUCATIONAL CLASSES. In *The Role of Sciences in the Formation of Unusual Thinking Skills in Young Students: International Scientific-Practical Conference (Czech)*. (pp. 133-135).

3. Ergashovna, S. G. (2023). THE ROLE OF NATIONAL EDUCATION IN THE EDUCATION OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS THROUGH ALISHER NAVOI'S WORKS. *International Journal of Advance Scientific Research*, 3(06), 192-195.

4. Saidova, G. E. (2023). BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARNING O 'QUV FAOLIYATINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY LOYIHALARDAN FOYDALANISH. *Conferencea*, 33-37.

5. Ergashovna, S. G. (2023, February). BOSHLANG'ICH SINF TARBIYA DARSLARIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV. In *E Conference Zone* (pp. 1-4).

6. Саидова, Г., & Авлиёкулова, Н. (2022). Boshlang 'ich sinflarda o 'quv jarayonini zamonaviy, innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish. *Общество и инновации*, 3(3/S), 76-80.

7. Саидова, Г., & Каххорова, А. (2022). Xalq og 'zaki ijodi orqali o 'quvchilarda ma'naviy tarbiyani shakllantirish. *Общество и инновации*, 3(4/S), 314-317.